

Konfliktusok feloldásának egy másik útja – A választottbíráskodás

A választottbíráskodás jogintézménye az állami bírászkodást megelőzően, az államok közötti nemzetközi közjogi jellegű, majd a kereskedők egymás közötti belföldi kereskedelmi jellegű jogvitáinak a rendezésére alakult ki, igazi jelentőségét azonban a nemzetközi kereskedelmi jogviták rendezése terén érte el. A kereskedelmi választottbíráskodás a jogviták kezelésének privát, az állami bírósági rendszertől különálló módja, amelyet a felek maguk választanak, méghozzá okkal.¹ Ennek az oka lehet az, hogy a felek maguk választhatják ki – a sokszor speciális szaktudást igénylő ítélethozatalra – bírójukat, az eljárás a felek rugalmas igényeihez igazodó és egyben titkos, valamint nincs jogorvoslati lehetőség, ami nagyban lerövidítheti az eljárás idejét.

Az állami bírászkodás kialakulásával a választottbíráskodás szinte minden jogterületen háttérbe szorult, másodlagossá vált. Kivételt képeztek ez alól a nemzetközi kereskedelmi jogviták, amelyek elbírálása során a választottbíráskodás a viták rendezésének általánosan elfogadott és világszerte uralkodó módja lett.

A választottbíráskodás és a közvetítés legkorábbi magyarországi forrása Szent István II. dekrétumában található: „...10 aranypénz pedig adassék az orbitereknek és a mediátoroknak közösen.”² A 13. században a felek gyakorta bízták vitás ügyeik eldöntését ún. „fogott bírakra”. A maitól eltérő módon eljárásuk nyilvános volt és tevékenységükről be kellett számolniuk a perre egyébként illetékes bíróságnak, amely lehetett valamely úri-szék, városi bíróság, vagy hiteleshely.³ A magyar választottbíráskodás aranykora a 19. század második felében kezdődött. Ekkor keletkezett az első magyarországi törvényi szabályozás az 1868. évi LIV. törvénycikkkel.⁴

Magyarországon a választottbíráskodási eljárást jelenleg az 1994. évi LXXI. törvény szabályozza. A választottbíráskodási törvény (Vbt.) az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága, az UNICITRAL által kidolgozott mintatörvény alapján készült, vagyis az 1985-ben elfogadott UNICITRAL-modell felépítését, szabályozási rendszerét követi, attól csak a magyar jogrendszer sajátosságainak érvényesítése érdekében tér el.⁵

(1. A választottbíráskodás hatálya) A választottbíráskodás olyan eljáró tanácsok, amelyek egy vagy több választottbíróból állnak, akikre – az állami bíróságok helyett – a felek magánjogi akaratnyilatkozattal ráruházták a polgári jogi jogvita eldöntését.⁶ A törvény az eljárás szabályait eltérést megengedő jelleggel rendezi, teret engedve a felek akaratának, feltéve, hogy az eseti vagy állandó választottbíráskodás székhelye Magyarországon van.⁷ A törvény hatálya kiterjed mind az egyetlen per eldöntésére létrehozott eseti választottbíráskodásra, mind pedig az úgynevezett állandó választottbíráskodásokra, függetlenül attól, hogy nemzeti vagy nemzetközi választottbíráskodási tevékenységet folytatnak-e.⁸

A Vbt. – más országok jogi szabályozásához hasonlóan – nem határozza meg sem az eseti, sem az állandó választottbíráskodás fogalmát, bár a törvényalkotás folyamata során felmerültek olyan elgondolások, amelyek szorgalmazták a jogszabályi definiálást. A törvény csupán annyit rögzít, hogy Magyarországon állandó választottbíráskodást országos gazdasági kamarák hozhatnak létre, akár oly módon is, hogy több gazdasági

kamara közös választottbírói szervezetet létesít.⁹ A gazdasági kamarák képesek ugyanis megfelelő szervezeti-intézményes háttérrel biztosítani az állandó választottbíróóságok működése számára.

A magyar szabályozás azonban azt is lehetővé teszi, hogy bizonyos ügyekben külön törvény által szabályozott, nem valamely kamara mellett szervezett választottbíróóság járjon el. Ilyen választottbíróóság a Pénz- és Tőkepiaci („Tőzsdei”) Választottbíróóság, amelyet az értékpapírtörvény hozott létre. Az ilyen külön törvény által felállított fórumok eljárására csak annyiban alkalmazhatók a Vbt. rendelkezései, amennyiben az azt létrehozó jogszabály nem rendelkezik a választottbíróósági eljárás szabályairól.

Az eseti és az állandó választottbíróóság fogalmának közelebbi meghatározása a joggyakorlatra és a jogtudományra maradt. A legmarkánsabb különbség, hogy míg az állandó választottbíróóság állandó szervezeti keretek között, valódi intézményként, állandó (normatív) eljárási szabályzat alapján működik, addig az eseti (ad hoc) választottbíróóságot maguk a felek hozzák létre a köztük felmerült konkrét jogvita elbírálása érdekében, ebből következően az a döntésének meghozatalával meg is szűnik. Az ad hoc választottbíróóság eljárási szabályait maguk a peres felek alkotják meg az adott eljárásra vonatkozóan, vagy arra is lehetőségük van, hogy valamely állandó választottbíróóság eljárási szabályzatát kössék ki.¹⁰

Jelenleg öt állandó választottbíróóság működik hazánkban. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróóság és a Magyar Agrárkamara mellett szervezett Választottbíróóság általános hatáskörrel rendelkeznek, azaz minden olyan eljárást lefolytathatnak, amelyet a Vbt. lehetővé tesz a választottbíróóságok számára. Azonban a két választottbírói fórum közül is csak a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróóság járhat el nemzetközi ügyben. A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróóság, a Sport Állandó Választottbíróóság és az Energetikai Állandó Választottbíróóság különös hatáskörűek, csupán a törvény által meghatározott esetekben rendelkeznek hatáskörrel, de a Pénz- és Tőkepiaci Választottbíróóság a másik két speciális hatáskörű fórummal szemben nemzetközi ügyekkel is foglalkozhat.¹¹

(2. *A választottbíróóság kiköthetősége és a kikötés módja*) A magyar jogban a választottbíróósági eljárások „asztala” egyértelműen a kereskedelmi jogviták köre, miképpen azt a Vbt. általános rendelkezései is tükrözik. A 3. § három konjunktív feltételt követel meg a választottbíróósági hatáskör kikötése érdekében:

- „Bírózsági peres eljárás helyett választottbíróósági eljárásnak van helye, ha
- a) legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, továbbá
  - b) a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek, és
  - c) a választottbíróósági eljárást választottbíróósági szerződésben kikötötték.”¹²

2.1. A peres felek csak olyan jogvitájukat vihetik választottbíróóság elé, amelynek a rendezésére eredetileg csak bírósági peres eljárás szolgálhatott volna. Ez tulajdonképpen két követelményt takar. Az egyik, hogy a választottbíróóság csak olyan polgári ügyekkel foglalkozhat, amelyek *peres* útra tartoznak; nem képezhetik tehát választottbíróósági eljárás tárgyát a nemperes eljárások alá tartozó ügyek, amelyek közös jellemzője, hogy érdemben nem tartalmaznak jogvitát. Ebből következik, hogy ha a választottbíróósági szerződés szerinti alperes felszámolás alá kerül, a választottbíróósági klauzula betarthatatlanná válik, mivel a csődeljárásról és felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény a felszámolási eljárást a nemperes eljárások körébe utalja, azaz a csődtörvény értelmében a felszámolás kezdő időpontját követően pénzkövetelést csak a felszámolási eljárás kereté-

ben lehet érvényesíteni az adóssal szemben (6. § és 38. § (3) bekezdés). Ez a rendelkezés azonban csupán a pénzkövetelésekre vonatkozik, az egyéb követelésekre a felszámolási eljárás megindítása után is indítható választottbírói eljárás a választottbírói kikötés alapján.¹³ Értelemszerűen kivételt képeznek ugyanakkor a peres eljárások „kiváltására” szolgáló, perpótló jellegű nemperes eljárások, amelyek alapját jogvitás ügyek képezik. A másik kritérium, hogy csupán a *bírói útra* tartozó jogvitás polgári ügyek tekintetében köthetik ki a választottbírói hatáskört a felek, így pl. egy jegyzői birtokvédelem tárgyában nem indítható választottbírói eljárás.¹⁴

2.2. A választottbírói eljárás igénybevételének alapvető feltétele, hogy legalább a peres felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy legyen. Sajnálatos módon a Vbt. a „jogalany” kifejezés helyett a „személy” megjelölést alkalmazza, amely dogmatikai szempontból pontatlan. A hatályos magyar polgári jogi szabályozás nem tekinti ugyanis személyeknek a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokat (kkt., bt.), holott ezek is rendelkeznek jogalanyisággal, azaz eljárási jogképességgel is.¹⁵ A törvény indokolása is rámutat: a „személy” kifejezést tágan kell értelmezni, vagyis a jogi személyeket, a gazdasági életben működő más jogalanyokat, sőt természetes személyeket (pl. egyéni vállalkozó, őstermelő) is megillet a választottbírói eljárás fordulás joga. A Vbt. tehát szándékosan nem használja a gazdálkodó szervezet kifejezést, egyrészt, mert abba a természetes személyek nem tartoznak bele, másrészt, mert a magyar választottbírói hatáskörét külföldi fél is kikötheti, akinek a személyes joga szerint ez a fogalom nem értelmezhető.¹⁶

A joggyakorlat számára gyakran problémás a hivatásszerűség és a gazdasági tevékenység fogalmának értelmezése, pontos meghatározása, bár jelentésük evidenciának tűnhet.

Eveken át a magyar kereskedelmi jog az „iparszerűség” fogalmához kötötte a hivatásszerűséget, ugyanakkor ez csak az egyik szükséges, de korántsem elégséges összetevője e fogalomnak. Az iparszerűen üzemeltető gazdasági tevékenység akkor minősül hivatásszerűnek, ha az ahhoz szükséges jogi kritériumokat és aktusokat is teljesítette a gazdasági tevékenységet folytató fél (pl. cégbejegyzési kérelem benyújtása, értékesítési engedélyek beszerzése stb.).¹⁷

Nem kisebb feladat a gazdasági tevékenységek körének közelebbi meghatározása sem, amelyet a Vbt. indokolása szerint a lehető legtágabban kell értelmezni, tehát lényegében a kereskedelem fogalma alá vonható valamennyi tevékenységet lefedni.¹⁸ Szem előtt kell azonban tartani, hogy gazdasági tevékenységet üzletszerűen és nem üzletszerűen is lehet folytatni. Az üzletszerű gazdasági tevékenység általánosságban véve olyan vagyongyarapodás, illetve nyereségszerzés céljából, tartósan és rendszeresen, ellenérték fejében folytatott tevékenységet takar, amelyet a jogalany a saját nevében és saját kockázatára végez. Az ilyen tevékenység egyértelműen hivatásszerű gazdasági tevékenységet takar, a belőle fakadó jogviták tehát választottbírói útra terelhetőek. Nincs azonban egyértelmű álláspont a tekintetben, hogy a nem üzletszerű gazdasági tevékenységek folytatása esetében megállapítható-e a hivatásszerűség követelményének fennforgása (pl. nonprofit tevékenységek köre), mert amennyiben igen, akkor nem lehet akadálya az ilyen ügyekben sem az választottbírói út igénybevételének.¹⁹

A Vbt. 3. § (2) bekezdése ugyanakkor lehetőséget biztosít arra, hogy törvény lehetővé tegye a választottbírói út igénybevételét akkor is, ha a felek egyike sem foglalkozik hivatásszerűen gazdasági tevékenységgel, azaz a jogvita tárgya nem ilyen jellegű tevékenységből fakad. Példaként említhető, hogy választottbírói eljárás a társaság tagja és a társaság közötti jogvitára is kiköthető. A társasági szerződés ilyen kikötése akkor is hatályos, ha a jogvita egyik fél gazdasági tevékenységével sem kapcsolatos.²⁰

2.3. A választottbíróági eljárás lefolytatásának második feltétele, hogy a felek az eljárás tárgyáról – az anyagi jog szabályai szerint – szabadon rendelkezhessenek. A rendelkezési jog lehetővé teszi a felek számára azt, hogy a konkrét jogvita felmerülésekor eldöntsék: kívánják-e érvényesíteni a jogaikat egy jogvédelmi helyzetben, s ha igen, akkor az állami bíróságok eljárására vagy egy általuk választott bíróra/bírói testületre bízzák-e inkább a vita rendezését.

A felek rendelkezési jogának az alapja a személyek jogképesége és cselekvőképessége, de a feleknek az adott ügy vonatkozásában is konkrét rendelkezési jogosultsággal kell rendelkezniük. Már önmagában az behatárolja a választottbíróági eljárások tárgyát, hogy szabad rendelkezési joggal a felek csak a magánjogi jogviszonyokban bírhatnak, egy büntetőügyben vagy a hatósági hatáskörbe tartozó eljárásokban nyilvánvalóan nem.²¹

2.4. Végül a választottbíróági út igénybevételének harmadik, ám elengedhetetlen feltétele, hogy a peres felek a választottbíróági eljárást ún. választottbíróági szerződésben kössék ki.

(3. *A választottbíróági szerződés*) A választottbíróági szerződés a felek megállapodása arról, hogy az általuk meghatározott, akár szerződéses, akár szerződésen kívüli jogviszonyokból keletkezett vagy keletkező vitájukat választottbíróóság előtt kívánják rendezni.²²

A választottbíróági szerződés más szerződés részeként (klauzula) vagy önálló szerződés-ként is létrejöhet.²³ A megkötés idejére vonatkozóan is több lehetőség van: tipikus esetnek azt tekintjük, hogy a felek – például egy adásvételi szerződés aláírásával egyidejűleg – az abban foglalt választottbíróági megállapodást is megkötik, annak sincs azonban akadálya, hogy a felek a kereskedelmi szerződés megkötését követően bármikor – esetleg a konkrét jogvita felmerülésekor – döntsenek úgy, hogy azt választottbíróóság elé terjesztik és erre vonatkozóan megállapodást írnak alá.²⁴

A szerződésbe foglalt választottbírói klauzula nem tekinthető a szokásos gyakorlatnak megfelelő kikötésnek, ezért csupán akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél külön figyelemfelhívó tájékoztatást követően kifejezetten elfogadja.²⁵ Ezt a logikát követi az a bírósági határozat is, amely kimondja: amennyiben a felek abban állapodnak meg, hogy a szerződésük – amely választottbíróági kikötést is tartalmazott – meghatározott időre szól, ám a szerződést továbbra is teljesítik, ráutaló magatartásuk nem eredményezi a választottbíróági kikötés fenntartását.²⁶

A választottbíróági szerződés írásban érvényes. Nem lehet írásban létrejött szerződésnek tekinteni azt, ha az egyik fél ajánlatára a másik fél ellentétes nyilatkozatot nem tesz.²⁷ Úgyisintén, ha írásbeli megállapodás csak a hitelező és a foadós között van, de a kezes a választottbíróági kikötést írásban nem fogadta el, a választottbíróági eljárásnak a hitelező és a kezes közötti jogvitában nincsen helye.²⁸

A Vbt. azonban nem értelmezi túl szigorúan az írásbeliség követelményét: írásbelinek minősíti azt a megállapodást is, amely a felek közötti levélváltás, táviratváltás, géptávíron vagy más, a felek üzenetét tartósan rögzítő eszközön történt üzenetváltás útján jött létre. Azonos megítélés alá esik, ha az egyik fél a keresetlevelében állítja, a másik fél pedig válasziratában nem tagadja, hogy köztük választottbíróági szerződés jött létre.²⁹ A választottbíróági szerződés írásbeli létrejötte megállapítható a beszámítási kifogással érvényesített követelésre, ha az alperesnek a választottbíróaságon írásban előterjesztett beszámítási kifogása ismeretében a felperes jegyzőkönyvbe foglaltan kijelenti, hogy a választottbíróóság hatáskörével és összetételével kapcsolatban kifogása nincsen.³⁰

A választottbíróági szerződés vagy kikötés független attól a megállapodástól, amelyből fakadó jogvita esetére a felek kikötötték a választottbíróági eljárást. Ha nem így volna, akkor az „alapul fekvő” szerződés érvénytelensége a választottbíróági szerződés jogi sorsára is kihatna, amely indokolatlan fennakadásokhoz vezetne a választottbírói

gyakorlatban. Sok esetben ugyanis a feleknek a választottbírószághoz benyújtott kérelme arra irányul, hogy állapítsa meg a felek közötti megállapodás (pl. egy adásvételi szerződés) érvényességét.³¹

A joggyakorlatban több ízben felmerült a kérdés, hogy amennyiben a felek között választottbírószági szerződés vagy kikötés jött létre, van-e lehetősége a felperesnek arra, hogy a választottbírószági eljárás megindítása előtt fizetési meghagyásos eljárás keretében próbáljon meg érvényt szerezni a követelésének. A bírói gyakorlat sokáig egyértelműen kizárta ennek a lehetőségét. Ha a felek valamely jogviszonyból eredő jogvita elbírálására a Magyar Gazdasági Kamara (jogutódja a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara) mellett működő választottbírószági eljárását kötötték ki, akkor a rendes bíróság előtt az igényfizetési meghagyásos eljárás útján sem érvényesíthető.³² Ez a megoldás gazdaságossági szempontok miatt sokakat elrettentett a választottbírószági klauzulák, illetve szerződések alkalmazásától, különös tekintettel az alacsonyabb perértékű jogvitákra. Végül a Kúria jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság orvosolta a kialakult helyzetet:³³ állásfoglalásában rögzítette, hogy az érvényes választottbírószági szerződés/kikötés nem fosztja meg a felperest a fizetési meghagyás útján történő igényérvényesítéstől. A választottbírószági eljárás ugyanis egy olyan peres eljárás, amely az állami bíróság előtti peres eljárás kiváltására hivatott. A fizetési meghagyás azonban egy nemperes eljárás, tehát a két igényérvényesítés nem zárja ki egymást. Ugyanakkor a fizetési meghagyás általi igényérvényesítés – amennyiben a fizetési meghagyásos eljárás perré alakul át – sem zárhatja ki a választottbírói út igénybevételét. A bíróság előtti perben tehát bármely fél hivatkozhat az érvényes választottbírószági kikötésre, s így a rendes bíróság eljárási megszüntetését követően a per máris a választottbírószági elé vihető.³⁴ Ez az elv a 2010. június 1-jei hatállyal módosított Pp. 314. § (3) bekezdése fényében is alkalmazható. A Pp. értelmében a kizárólag fizetési meghagyás útján érvényesíthető követelések tekintetében a fél választása szerint az Európai Parlamentnek és Tanácsnak a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről szóló 861/2007/EK rendeletében meghatározott eljárásban vagy választottbírószági eljárásban is érvényesítheti igényét. Ez a szabály az igényérvényesítés módját tekintve választási lehetőséget biztosít a fél számára, így nem zárja ki a fizetési meghagyás útján való igényérvényesítést olyan ügyekben, amelyekre vonatkozóan a felek választottbírószági szerződést kötöttek. A jogosult eldöntheti: kíván-e élni a fizetési meghagyásos eljárás útján történő gyorsabb és olcsóbb igényérvényesítéssel vagy a választottbírószághoz kíván fordulni.³⁵

A választottbírószági szerződés vagy kikötés csak akkor tekinthető érvényesnek, illetőleg akkor betartható, ha abból pontosan kitűnik, hogy a felek eseti vagy állandó választottbírószági – az utóbbi esetben pedig konkrétan melyik állandó választottbírószági – eljárásában állapodtak meg.³⁶ A választottbírószági kikötés érvénytelensége nem állapítható meg azon az alapon, hogy az erre vonatkozó megállapodást az arra jogosultsággal nem rendelkező személyek írták alá, feltéve, hogy utóbb az érdekeltek a megállapodást jóváhagyják. Nem érvénytelen az ilyen kikötés azon az alapon sem, hogy az alapszerződésben nem a szerződést kötő fél székhelye, hanem annak fióktelepe szerepel.³⁷ Az Internet Szolgáltatók Tanácsa azzal, hogy a Regisztrációs Szabályzatában az ügyek meghatározott körére az általa létrehozott – esetinek nevezett, de valójában állandó választottbírószágiként működő – választottbírószági kizárólagos hatáskörét kötötte ki, a domain regisztrációt kérőket a törvény által felállított állami bírósághoz való fordulás alkotmányos jogának gyakorlásában akadályozta meg; a felek tehát e választottbírószági eljárását jogszerűen nem köthették ki; a választottbírószági szerződés emiatt semmis, a bíróságnak ezért az érvénytelen választottbírószági szerződés alapján hozott választottbírószági ítéletet érvényteleníteni kellett.³⁸

(4. *A választottbíráskodásból kizárt ügyek köre*) A Vbt. 4. §-a foglalkozik a választottbíróági útról kifejezetten kizárt ügyek körével. Olyan esetek sorolandók ide, amelyek ugyan megfelelnek a választottbíróági út igénybevételéhez szükséges (fentebb ismertetett) feltételeknek, azonban a jogviszony sajátos jellege miatt ezek az ügyek mégis kizárólag a rendes állami bíróságok eljárása alá tartoznak.³⁹ A törvény értelmében nincs helye – sem magyarországi, sem Magyarországon kívüli választottbíróági hellyel (székhellyel) rendelkező eseti vagy állandó – választottbíróági eljárásnak:

- a Polgári perrendtartás (Pp.) XV–XXIII. fejezetében szabályozott eljárásokban, valamint
- olyan ügyben, amelyben a jogvita tárgya a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény hatálya alá tartozó Magyarország határa által körbezárt területen lévő nemzeti vagyon, illetve azzal kapcsolatos bármely jog, igény, követelés, továbbá
- olyan ügyekben, amelyekben törvény a jogvita választottbíróági eljárás keretében történő rendezését kizárja.⁴⁰

A Pp. XV–XXIII. fejezetei különleges peres eljárásokat, valamint nemperes eljárást ölelnek fel. Nem tartoznak választottbíróági útra az alábbi *személyállapotú perek*: házassági perek (XV. fejezet), az apasági és a származás megállapítása iránti egyéb perek (XVI. fejezet), a szülői felügyelet megszüntetése (XVII. fejezet), valamint a gondnokság alá helyezés (XVIII. fejezet). A személyállapottal kapcsolatos perek köre azért kizárt, mert ezeknek az eljárásoknak a tárgya tekintetében a feleket nem illeti meg a szabad rendelkezés joga (még akkor sem, ha egyes részkérdésekben megállapodást köthetnek – pl. a vagyon megosztása a házassági bontóperben), valamint az ilyen jellegű perekben hozott ítéletek hatálya erga omnes, vagyis nemcsak a peres felekre terjed ki.

A Pp. értelmében szintén kizárt a választottbíráskodás a XIX. fejezetben szabályozott *fizetési meghagyásos eljárás* tekintetében. Ez a közjegyzői hatáskörbe tartozó eljárástípus a perpótló nemperes eljárások köré tartozik: a tárgyat képező igények nagy része ugyanis érvényesíthető lenne bírósági úton, sőt, a fizetési meghagyással szemben benyújtott ellentmondás következtében a nemperes eljárás könnyen perré alakulhat. Ennek ellenére az ilyen esetek sem arbitrálhatóak.⁴¹ A Kúria jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság is megerősítette, hogy választottbíróági eljárásban nincs helye fizetési meghagyás kibocsátásának.⁴²

A Pp. XX. fejezetének rendelkezései a *közigazgatási perek* eljárási szabályait rendezik. Ezeknek a pereknek a tárgyat a közigazgatási határozatok jogszerűségének bírósági felülvizsgálata képezi, amely felett a felek ismételtelen nem rendelkezhetnek szabadon, másrészt a közhatalom feletti kontroll gyakorlása aligha engedhető át a választottbíróóságok számára.

A *sajtó-helyreigazítási eljárások* (XXI. fejezet) tekintetében azért nincs helye a választottbírói út igénybevételének, mert az ilyen jogvita a helyreigazítás kérésére jogosult fél személyhez fűződő jogaival függ össze, még akkor is, ha egyébként az a helyreigazítást kérő hivatásszerűen üzőtt gazdasági tevékenységét is érinti.

A *munkaviszonyból és a munkaviszony jellegű jogviszonyból származó perek* (XXIII. fejezet) kizártságának több indoka is megjelölhető. Már eleve az kétséges, hogy ezek a jogviták megfelelnek-e a Vbt.-ben rögzített feltételeknek, hiszen ezek a jogviszonyok nem konkrétan a gazdasági tevékenységgel, hanem annak belső végezhetőségével kapcsolatosak. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy bár a felek jogviszonyának alapját szerződés (munkaszerződés) képezi, azonban munkáltató és a munkavállaló nincsenek egyenlő erőpozícióban. A munkavállaló gyengébb helyzete, kiszolgáltatottsága is indokolja azt, hogy a felek ne választhassák meg az eljáró fórumot jogvitájuk rendezése érdekében.⁴³

A Pp. 349. § (3) bekezdése értelmében a munkavállaló és a munkáltató közötti, a munkaviszonnyal közvetlen kapcsolatban lévő jogra alapított igények akár munkaügyi perben, de akár az általános szabályok szerinti peres eljárásban is érvényesíthetők a jogosult választása szerint; így ezekben az esetekben már elképzelhető a választottbírói eljárás igénybevétele a Vbt.-ben meghatározott feltételek teljesülése esetén.⁴⁴

(5. *A kifogás jogáról lemondás a Vbt-ben (a venire contra factum proprium tilalma)*) A törvény a 6. §-ban rendelkezik a kifogás jogáról való lemondásról. Akinek tudomása van arról, hogy a választottbíráskodásról szóló törvény bármely, a felek eltérő megállapodását megengedő rendelkezésének vagy a választottbírói szerződés bármely előírásának nem tettek eleget, azonnal kifogással kell élnie. Ha azonban az eljárásban továbbra is részt vesz, anélkül, hogy az említett mulasztás miatti kifogását haladéktalanul, vagy ha arra határidőt szabtak, akkor ezen határidőn belül bejelentené, úgy kell tekinteni, hogy lemondott a kifogás jogáról. Ez voltaképpen a „venire contra factum proprium” tilalmának a törvényben megfogalmazott elve, amely a választottbíráskodás hatékonyságát és az eljárás jóhiszemű voltát hivatott garantálni.⁴⁵

E szabály azonban csak akkor alkalmazható, ha az eljárási hiba vagy mulasztás a Vbt. diszpozitív rendelkezését vagy a választottbírói szerződés meghatározott rendelkezését érinti. A törvény kögens szabályainak megsértése miatt bármikor emelhető kifogás, a késlekedés ezek tekintetében nem eredményez jogvesztést. További feltétel, hogy a kifogás jogáról „lemondó” félnek tudomással kell bírnia a mulasztásról, illetve a törvénynek vagy a szerződésnek nem megfelelő eljárásról. Ha a kifogásról lemondásra a törvény vagy a felek megállapodása határidőt szab, úgy e határidőn belül kell a feleknek eljárnia. A törvény szövegéből az is világosan kitűnik, hogy nem elegendő pusztán a tiltakozás elmulasztása, hanem az is szükséges, hogy a fél továbbra is részt vegyen az eljárásban (pl. megjelenik a következő tárgyaláson).

A lemondás vélelme minden későbbi eljárásra kiterjed. Az a fél tehát, aki a 6. § értelmében lemondott a kifogás jogáról, az érvénytelenítési eljárásban sem hivatkozhat már a mulasztásra.⁴⁶

A felperes a választottbírói ítélet érvénytelenítésének okaként nem hivatkozhat a választottbírói tanács összetételét érintő eljárási szabálysértésre akkor, ha az eljárás során bejelentette, hogy a választottbírói tanács összetételével kapcsolatban kifogása nincsen.⁴⁷

(6. *Az állami bíróságok szerepe*) Az állami (rendes) bíróságok és a választottbírók kapcsolatának a szabályozása az adott ország jogában az egyik legfajsúlyosabb kérdés. Mert míg az állami bíróság felhatalmazása az államtól ered, addig a választottbíró hatásköre az őt megbízó felek megbízásából származik és így közhatalmi jogszolgáltatásokat is gyakorol. A választottbíráskodás nem más, mint hatalommegosztás az egyik hatalmi ágon, az igazságszolgáltatáson belül: állami és nem állami szervek, szervezetek együttműködése az igazság és a jogszerű igényérvényesítés szolgálatában.⁴⁸ Ennek a hatalom- vagy hatáskörmegosztásnak – éppúgy, mint az állam szintjén – természetszerűleg magával kell vonnia az ellenőrzés, a felülvizsgálat valamiféle rendszerét, anélkül ugyanis a hatalom korlátai szertefoszlának és az abszolúttá válik.⁴⁹ Ennek megakadályozására a választottbíráskodásról szóló törvény pontosan meghatározza azokat az eseteket, amikor az állami bíróság választottbírói eljárás során is élhet a hatalmával. Ezek az esetek a következők:

- állami bíróság jelöl választottbíró a fél mulasztása esetén [Vbt. 14.§ (2) bek.]
- állami bíróság jelöl a választottbírói tanács élére elnököt bármely fél kérelmére, ha háromtagú választottbírói tanács esetén a két fél által jelölt választottbíró nem egyezik meg a harmadik választottbíró személyében [Vbt. 14.§ (2) bek.]

- egyetlen választottbíróból álló választottbíróság esetében, amennyiben a felek a választottbíró személyében nem tudnak megállapodni, bármelyikük kérésére azt a állami bíróság jelöli ki [Vbt. 14. § (4) bek.]
- állami bíróság működik közre egyéb kijelölési ügyben is, amennyiben a felek vagy az általuk választottbírók nem jutnak döntésre [Vbt. 15. §]
- állami bíróság dönthet választottbíró kizárása ügyében [Vbt. 20. §]
- állami bíróság eljárhat a választottbírói megbízás megszűnésével kapcsolatos ügyben [Vbt. 22. §]
- állami bíróság kérelemre felülvizsgálja a választottbíróságnak a hatáskörének megállapításáról szóló határozatát [Vbt. 25. § (1)–(2) bek.]
- állami bíróság tehet ideiglenes intézkedést és elrendelhet biztosítási intézkedést [Vbt. 37. § (1)–(2) bek.]
- az állami bíróság jogsegélyt nyújt megkeresés alapján bizonyítás lefolytatására, illetőleg bizonyítás során szükséges kényszerítő eszközök alkalmazására [Vbt. 37. § (3) bek.]
- az állami bíróság érvénytelenítheti a választottbírói ítéletet [Vbt. 54–55. §]
- s mivel a választottbírói ítélet hatálya a jogerős bírósági ítéletével egyező, annak végrehajtására a bírósági végrehajtásról szóló jogszabályok irányadók [58. §]

Ezek a törvényi rendelkezések nyújtanak garanciát arra, hogy a felek szerződéseit tiszteltben tartják, s a bíróságok nem avatkoznak bele szükségtelenül a vita választottbírói úton történő rendezésébe.⁵⁰ A jelzett esetkörökön kívül ugyanis a rendes bíróságok nem járhatnak el olyan ügyben, amelyben a felek választottbírói szerződést kötöttek. Így például a választottbírói eljárást megszüntető végzésének érvénytelenítése iránt sem vehető igénybe bírósági út.⁵¹ Hasonlóképpen a bíróságnak nincs hatásköre a társasági szerződéssel kapcsolatos jogvita eldöntésére sem, ha a felek a választottbírói eljárást kötötték ki.⁵² A választottbírói kikötés szempontjából a társasági szerződéssel kapcsolatos jogvitának minősül a társaság által hozott határozat miatt a társaság és a tag között kialakult vita.⁵³

Az a bíróság, amely előtt a választottbírói szerződés tárgyát képező ügyben keresetet indítottak, a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja, vagy bármelyik fél kérelmére a pert megszünteti, kivéve, ha úgy ítéli meg, hogy a választottbírói szerződés nem jött létre, érvénytelen, hatálytalan vagy betarthatatlan. A per megszüntetésére irányuló kérelmet az alperes legkésőbb a keresetlevélre benyújtott érdemi ellenkérelmében terjesztheti elő. A per megszüntetése esetében a keresetlevél beadásához fűződő jogi hatályok harminc napig fennmaradnak. Ennek az utóbbi rendelkezésnek a kimondása azért fontos, mert enélkül előfordulhatna, hogy a kereset nem megfelelő bírósághoz való benyújtása a perlési lehetőség végleges elvesztésével járna, amennyiben valamely jogszabály jogvesztő határidőt állapít meg a kereset benyújtására.⁵⁴

A fent említett keresetlevél benyújtása nem akadályozza a választottbírói eljárás megindításának, folytatásának, illetve választottbírói határozat meghozatalának addig sem, amíg az eljárás a bíróság előtt folyamatban van.⁵⁵

A legtöbb problémát napjainkban az általános szerződési feltételekben, illetve üzletszabályzatokban megjelenő választottbírói kikötések vetik fel. Nincsen vita a tekintetben, hogy az ászf vagy az üzletszabályzat választottbírói kikötést tartalmazó rendelkezése a szokásostól eltérő rendelkezésnek minősül, azaz csak akkor válik a szerződés részévé, ha erről az ászf-et alkalmazó fél a szerződés megkötése előtt tájékoztatta a másik szerződő felet, és ez a fél a választottbírói kikötést kifejezetten, az üzletszabályzatra, mint ilyen kikötést tartalmazó okiratra utalással elfogadja. Lényegesen árnyaltabb a kép a fogyasztói

szerződésekből az ászf részeként megjelenő választottbírói kikötések vonatkozásában. Bár a magyar joggyakorlatban, még a Kúria, illetve jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság előtti eljárásban sem merült fel olyan jogvita, ahol a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos választottbírói kikötés minősítése merült volna fel. Ugyanakkor a Fővárosi Bíróság a Gpk.41.771/2008/5. számú végzésében a választottbírói hatáskör nemleges megállapítására irányuló nemperes eljárásban a kérelmet elutasítva azt fejtette ki, hogy a választottbírói szerződés nem minősül a fogyasztói szerződés olyan rendelkezésének, amelyet általános szerződési feltételnek kellene tekinteni. A választottbírói kikötés mint külön szerződés alapozza meg a választottbírói eljárást. A bíróság megállapította, hogy a fogyasztói szerződéshez kapcsolódó választottbírói kikötés tehát nem eshet kifogás alá.

A Fővárosi Bíróság gondolatmenete azonban nem igazán egyeztethető össze a Európai Unió Bíróságának joggyakorlatával. A C-240/98–C-244/98. sz. Oceano Gruppo Editorial és Salvat Editores egyesített ügyekben, valamint C-243/08. számú a Pannon GSM. Zrt. és Sustikné Győrfi Erzsébet között folyamatban volt eljárásban az Európai Unió Bírósága elvi érveléssel fejtette ki, hogy pl. a lakóhelyhez képest esetleg távoli bíróság kizárólagos illetékességének kikötése megnehezítheti a megjelenést a bíróság előtt és tisztességtelen kikötésnek minősülhet, amelyet a nemzeti bíróságnak hivatalból is vizsgálnia kell. Ha arra a megállapításra jut, hogy az ilyen feltétel tisztességtelen, annak alkalmazását mellőzni kell, kivéve, ha a fogyasztó ezt ellenzi. A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv (átültetve: 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről) rendelkezéseiből szintén az következik, hogy tisztességtelenek azok a feltételek, amelyek „kizárják vagy gátolják a fogyasztó jogainak érvényesítését peres eljárás kezdeményezése vonatkozásában, vagy más jogorvoslati lehetőség igénybe vételében, különösen arra kötelezve a fogyasztót, hogy csak jogszabályi rendelkezések által nem kötött döntőbírói eljárás fordulhat, jogtalanul korlátozva a rendelkezésére álló bizonyítékokat, vagy olyan bizonyítási terhet róva a fogyasztóra, amelyet az alkalmazandó jog értelmében rendszeresen a másik szerződő félnek kellene viselnie.”⁵⁶

Tekintettel arra, hogy napjainkban a fogyasztói szerződésekben is szép számmal jelennek meg választottbírói kikötések, a magyar bírói gyakorlatnak minden bizonnyal fokozott figyelemmel kell foglalkoznia ezzel a problémával.⁵⁷

(7. Egyéb általános rendelkezések) A választottbírói törvény általános rendelkezéseit záró 9. és 10. § elsősorban értelmező szabályokat tartalmaz. A Vbt. 9. § (2) bekezdése értelmében a felek minden olyan kérdésben, amelyet a törvény nem kógensen szabályoz, szabadon megállapodhatnak. Ez a rendelkezés tisztázza a választottbírói eljárási szabályzata és a Vbt. közötti hierarchikus viszonyt is. Ugyanis, ha a felek a választottbírói szerződésben vagy kikötésben valamely választottbírói hatáskörét és eljárási szabályzatát kötik ki, úgy a feleknek az ilyen megállapodásban rögzített akaratát tiszteletben kell tartani. Az (1) bekezdés még azt is lehetővé teszi a feleknek, hogy amennyiben valamely kérdés tekintetében szabadon rendelkezhetnek, e jog gyakorlására harmadik személyt vagy szervezetet is felhatalmazhatnak.

A 10. § a kézbesítés szabályaival foglalkozik részletesebben. Mind a rendes bírósági eljárásban, mind a választottbírói eljárás során kardinális kérdés, hogy a feleknek szóló iratok, írásbeli értesítések kézbesítése szabályosan történt-e, vagy sor került-e egyáltalán az iratok átvételére. A rosszhiszeműen eljáró fél gyakori taktikája, hogy a választottbíróitól érkező iratokat nem veszi át, ám az eljárás során arra hivatkozik,

hogyan kapta a szóban forgó értesítést.⁵⁸ Az ilyen helyzetek kivédése érdekében – ha a felek eltérően nem állapodtak meg – bármely írásbeli közlést azon a napon kell átvettnek tekinteni, amikor azt a címzettnek személyesen átadták, vagy azt a székhelyére, telephelyére vagy lakóhelyére (együtt: székhelyére), szokásos tartózkodási helyére vagy postai címére kézbesítették. Ha ezek közül egyik sem állapítható meg, az ajánlott levélben vagy bármilyen, a kézbesítés megkísérlését bizonyító módon a címzett utolsó ismert székhelyére, szokásos tartózkodási helyére vagy postai címére elküldött írásbeli közlést belföldi címzett esetében az elküldéstől számított nyolcadik napon, külföldi címzett esetében a tizenötödik napon átvettnek kell tekinteni.⁵⁹

JEGYZETEK

- 1 Alan Redfern – Martin Hunter: *Law and practice of International Commercial Arbitration*. Sweet & Maxwell, 2004. 1. o.
- 2 Fabinyi Tihamér: *A választottbíráskodás*. 23. o.
- 3 Hajnik: *Magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád és vegyesházi királyok alatt*. 408. o.
- 4 Farkas József: *A választottbíráskodás szabályozása a polgári eljárásjog reformjának tükrében*. Magyar Jog 1988/9.
- 5 Gellért György: *Újtörvény a választottbíráskodásról*. Magyar Jog, 1995/8. 449–460. o.
- 6 Schwab–Waleter–Baumbach: *Schiedsgerichtsbarkeiten*. 1. o.
- 7 1994. évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról, 1. § (továbbiakban: Vbt.)
- 8 Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók könyve*. 202. o.
- 9 Vbt., 2. § (1).
- 10 Kecskés–Lukács (szerk.), id. mű, 202–203. o.
- 11 Dr. Horváth Éva: *Nemzetközi választottbíráskodás*. HVG Orac Kiadó, Budapest, 2010. 138–139. o.
- 12 Vbt., 3. § (1).
- 13 Kecskés–Lukács, id. mű, 360. o.
- 14 Tóth László: *A választottbíráskodás elé vihető ügyek a magyar jogban*. 13–14. o.
- 15 Tóth, id. mű, 14. o.
- 16 Kecskés–Lukács, id. mű, 204. o.
- 17 Tóth, id. mű, 15. o.
- 18 Kecskés–Lukács, id. mű, 204. o.
- 19 Tóth, id. mű, 16–19. o.
- 20 BDT 2008.1933.
- 21 Tóth, id. mű, 10–13. o.
- 22 Vbt., 5. § (1) bekezdés.
- 23 Vbt., 5. § (2) bekezdés.
- 24 Horváth, id. mű, 142. o.
- 25 BH 2012. 296.
- 26 BH 2005.397.
- 27 BDT 2004.941.
- 28 VB 1997.11.
- 29 Vbt. 5.§ (3)-(4) bekezdés.
- 30 EBH 2007.1705.
- 31 Horváth, id. mű, 143. o.
- 32 BDT 2002.642.
- 33 Bírósági Határozatok 2006. évi I. számban közzétéve.
- 34 Horváth, id. mű, 141. o.
- 35 Kecskés–Lukács, id. mű, 361–362. o.
- 36 BDT 2011.2399.
- 37 BH 2000.216.
- 38 BH 2004.73.
- 39 Tóth, id. mű, 32. o.
- 40 Vbt., 4. §.
- 41 Tóth, id. mű, 32–33. o.
- 42 BH 2003. 506.
- 43 Tóth, id. mű, 32–34. o.
- 44 Németh János: *A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 1508. o. Idézi: Tóth: 34. o.*
- 45 Horváth, id. mű, 144. o.
- 46 Kecskés–Lukács, id. mű, 205–206. o.
- 47 BH 2006.218.
- 48 Okányi Zsolt: *Választottbíráskodás Magyarországon belföldi és nemzetközi ügyekben*. (2009) 23. o.
- 49 W. Michael Reisman: *Systems of Control in International Adjudication an Arbitration I* (1992). In: Reisman–Craig–Park–Paulsson: *International Commercial Arbitration*. 963. o.
- 50 Kecskés–Lukács, id. mű, 206. o.
- 51 BH 2004.20.
- 52 KGD 2000.99.
- 53 KGD 1998.182.
- 54 Horváth, id. mű, 143–144. o.
- 55 Vbt., 8. § (1)–(3) bekezdés.
- 56 93/13/EGK irányelv Melléklet 1. pont q).
- 57 Kecskés–Lukács, id. mű, 378–381. o.
- 58 Horváth, id. mű, 147–148. o.
- 59 Vbt., 10. §.